

Bogen og grafikereren

AF POVL CHRISTENSEN

Normalt har jeg kun skrevet synspunkter ned om forhold til mit arbejde, når der var tale om selvforsvar mod overgreb eller svigtende forståelse. Her må det blive til en blanding af biografi og forsøg på et overblik over en situation.

Er uddannet på akademiets malerskole i 3 år af lærerne Aksel Jørgensen og Einar Nielsen. Senere har jeg gået på grafisk skole i ca. 8 år. Den første bog, jeg illustrerede, var Blichers 'Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog', og den blev udsendt af Selskabet for grafisk Kunst og trykt i det Berlingske Bogtrykkeri i 1933.

Grafisk Skole var i trediverne et besynderligt sted. Takket være Aksel Jørgensens gode hjerte og vilje var det tilflugtssted for mange tyske emigranter. De var endda ofte flere i antal end vi, der gik der normalt. Mange var dog kun på kortvarigt ophold. Nogle faldt senere i den spanske borgerkrig, og andre fortsatte til andre lande, som lå fjernere fra Hitlers Tyskland. Det var en periode med en angstfuld venten. Disse år gik for mit vedkommende med at arbejde med

Verdens Ende. Mon hun ikke vil ud at kjøre idag igjen? Men der kommer Jens med naadig Herrens Bøsse, som han har gjort reen - saa skal vi paa Jagt.

Thiele, den 13de Februar 1710.

JEG er ikke rigtig frisk. Det er ligesom der laae en tung Steen paa mit Bryst. Maden gaaer fra mig, og om Natten kan jeg ikke sove. Sidste Nat havde jeg en forunderlig Drøm: det bares mig for, at jeg stod bag paa Frøken Sophies Kane, men med et sad jeg inden i Kansen, og hun paa mit Skjød. Jeg havde min høire Arm om hendes Liv, og hun sin venstre om min Hals. Hun bukkede sig og kyste mig; men idet samme vaagnede jeg. Ak! jeg vilde saa gjerne have blevet ved at drøm-

me! - Det var en rar Bog, den hun laante mig; jeg diverterer mig med den hver Aften - hvem der engang kunde blive saa lykkelig, som den tartariske Prinds! - Jo mere Fransk jeg læser, jo bedre synes jeg om det; jeg er nærved at glemme mit Latin derover.

Thiele, den 13de Marts 1710.

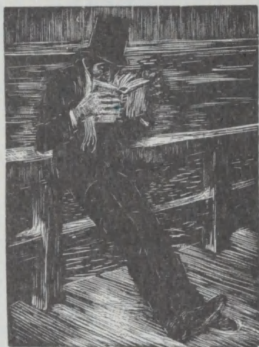
IGAAR, da vi kom hjem fra Sneppejagt, sagde naadig Herren til mig: »Og jeg hører, at Du forstaaer Fransk?« - »Lidt, naadig Herre!« svarte jeg. - »Saa kan Du ikke heller varte op ved Bordet; vi kan jo ikke lukke Munden op for Dig.« - »Ak! raabte jeg: naadig Herren vil dog ikke forskyde mig?« - »*Point de tout*, svarte han: Du skal fra nu af være min *Valet de chambre*! Og naar Junker Kresten reiser til Paris, saa følger Du med - hvad synes Du derom?« Jeg blev saa bevæget, at jeg ikke kunne sige et Ord, men kyste hans Haand. Alligevel jeg nu glæder mig saare meget, saa tykkes mig dog, at jeg nødig ville herfra, og jeg troer virkelig, at mit Helbred er blevet slettere siden.

Thiele, den 1ste Mai 1710.

AK, jeg elendige Menneske! nu veed jeg, hvad det er, jeg feiler; Ovidius har sagt mig det, han har gandske accurat beskrevet mig min Sygdom. Dersom jeg ikke tager fejl, saa hedder den Amor, paa Dansk: Kjærlighed eller Elskov, og den jeg er charmeret udi, maa uden al Tvivl være Frøken Sophie. Ak, jeg arme Daa-re! Hvad skal dette blive til? Jeg maa prøve hans *remedia amoris*! - Nu nyssen saae jeg hende staae i Gangen, og tale meget venlig med Jens; - det skar mig som en Kniv i mit Hjerte. Det kom mig for, som jeg skulde skyde ham for Panden, men saa hoppede hun mig

SJETTE CAPITEL.

(Bogen fortæller sin Barndoms Historie, sit Skoleliv hos Bogbinderen, Dimission til den Gylden-dalske Boglade, Rusaaret, og endelig sin første Udflugt i Verden. — Klokken slaar 12.)

Mine første Erindringer — begynde den — strække sig fra Bogtrykkeriet, hvor jeg først saae Lyset. Som en Drøm husker jeg endnu fra denne Tid, en lille Mand

66

med et underligt Katte-Ansigt, der en Dag traadte ind i Stuen, hvor jeg hang i al Uskyldighed paa en Snør for at tørres. Min Moder, — saaledes tør jeg vel nok benævne det Manuscript, jeg skylder min Tilværelse — fortalte os Børn om Natten, at det var vor Fader, Hofraad Hoffmann, uden hvem hun endnu havde været et reent ubeskrevet Papiir, og vi aldrig soet Lyset. — Nysgjærrigt hørte vi Alt hvad hun fortalte os om ham, hvorledes de Syner, der bevagede sig i vort Indre, viste sig lyslevende for ham, naar han i de lange Vinter-Nætter sad og arbejdede, og at han da ofte maatte kalde sin Kone op af Sengen, der satte sig hos ham med sin Strikkestrømpe, og nikkede venligt over til den underlige Mand, naar Phantasien tog sig iltfor meget Herredømme.

Jeg fik saaledes min Fader mere og mere kjær, men saae ham aldrig siden. — O det var lykkelige Barndoms Dage! da kunde man hænge paa Snoren i den lune Stue, om Dagen høre Svendenes Spøg og lystige Sange og om Natten de underligste Eventyr. Men snart slog Skilmissens tunge Timer, vi Børn bleve revne bort fra vor Moder og sendte hen i en Skole, det vil sige, i en Bogbinders Værksted, for der at faae den Politur, der var os nødvendig for, med Anstand, at træde ind i Verden.

Intet Menneske er vist paa de haarde Skolebenke bleven saaledes præset, beklitret og beskaaret, som vi. Hvergang en Kammerad fix og færdig forlod Skolen, følte jeg dobbelt mit piinlige Liv og misundte, som en anden Buckthorne*) de Lykkelige, der nu fri turde flagre ud i den delige brogede Verden.

Endelig slog min Forløsningstime, jeg var nu færdig til at dimitteres og blev da med andre dannede og raa

*) Washington Irvings: En Reisendes Eventyr.

9*

67

H. C. Andersen: 'Fodreise fra Holmens Canal til Østpynten af Amager'. 1940.

den fri grafik i dens forskellige former og udtryk. Der var imidlertid opstået (ikke et modsætningsforhold til emigranterne), men en klarere selverkendelse af et dansk-nordisk bevidsthedsliv. Vor egen mere lyriske opfattelse af vor tilværelse kom til at stå som modsætning til det mere håndfaste, drastiske tyske udtryk. At illustreringen af Blicher var medvirkende i det billeddannende, er der ikke tvivl om. Han fik senere stor betydning for mig som en slags nøgle til en side af dansk litteratur, som jeg anser for meget væsentlig, melankolien, som ofte kan slå over i en særlig form for humor.

Lige inden krigsudbruddet fik jeg igen en opgave af Selskabet for grafisk Kunst: en illustreret udgave af H.C. Andersens 'En Fodreise fra Holmens Canal til Østpynten af Amager'. Det var sidste gang, jeg havde den arbejdsro, der nu engang skal til, når der skal dannes billeder til en bog.

og siig dem, hvordan her staaer til, og at de skal skynde dem herved; saa kan de kanske endnu fange alle Røverne, inden de drage bort igjen.« Drengen ud, og han paa Hesten og afsted. — Sejer tog en »Slagvol« i Haanden, og skyndte sig over til Ibs. Der sad alle de sex »Skintinger«²³ paa den ene Bænk med Ryggen til Vinduerne. »Hvad er Du for en Karl?« raabte de til ham, »Du vil nok have dit Maveskind sprættet op!« Dermed rejste de sig og vilde om at gribe ham. Men han var dem forsnar og greb fat i Skiven, og væltede Egebordet over paa dem og klemte dem ind mod Væggen med Kanten. »Nu vil jeg see, om jeg kan klemme Eders Maveskind« sagde han; og mens han holdt dem fast med den ene Haand, svingede han Slagvollen og lovede dem, at han vilde knække enhver Arm, der rørte sig. Den Ældste prøvede alligevel at skyde Bordet over igjen; men han fik strax saadaneen over Armen, at den dinglede ved ham. Nu sadde de alle stille som Muus, og bade alleneste Sejer, at han ikke vilde klemme slet saa haardt.

Det er ikke det samme som at dække et bord. Under besættelsen kom nu en overflod af arbejde i et sådant tempo, at jeg dårligt kan huske ret meget om bøgerne i denne periode, og jeg ønsker heller ikke at erindre noget. Ved befrielsen havde jeg håbet på mere ro og på stabilere arbejdsvilkår, men det blev en anden historie. Tempoet blev sat op, og i 1949 rykkede de første 'bogarkitekter' frem. (Nu kalder de sig designers eller formgivere.) Hermed var de hellige køer fremme, og her tåltes ingen kritik, det var det glade fagidioti – mere om dette senere.

Nogle af de trykkerier, jeg arbejdede sammen med, fordømte de principper, der blev gået frem efter, samtidig handlede de under bordene. At et trykkeri må holde en linje, er et naturligt krav i dag og nødvendigt, om det ikke vil stagnere. Det var højaktuelt allerede dengang, men for en sikkerheds skyld fastholdt man det karakterløse som hovedprincip. Man gik ind for ordsplittelse, hysteriske op-sætninger af typografi osv. Man ville nøjagtig det samme, som tyskerne havde været færdig med før 1920. Man roste sig indbyrdes, hvad man i øvrigt gør den dag i dag. Disse indre foreningsoprustninger minder noget om de gamle rulleforretninger. Rullen går blot frem og tilbage på samme sted.

For mit eget vedkommende blev det standsning af mit arbejde, mistænkeliggørelse osv. Derfor måtte jeg til Norge, hvor nordmændene gjorde alt, hvad de kunne for mig. Jeg står i en evig taknemlighedsgæld til dem. Var lærer i 3 år i Bergen, hvad der virkede som en befrielse. Desværre måtte kone og børn blive hjemme i Danmark, og jeg var derfor nødt til at tage dansk illustrationsarbejde for at forsørge dem. Resultatet blev blot, at min lærergerning blev ødelagt grundet på danske bogtrykkeres svigtende evne til at holde en aftale. At måtte gå som lærer midt i et semester fra betroet gods var en slem affære, navnlig da det var tre år siden, at et stort illustrationsarbejde skulle påbegyndes, det er ikke blevet påbegyndt endnu. Det ser mærkeligt ud, men det har sine årsager.

Folk, som arbejder i jetflyvertempo, kan ikke fatte, at der eksisterer andre mennesker, endsig venner. De tænker på maskinens forrentning, og her giver reklamearbejde de største indtægter. Her lades intet ude af betragtning, for at kunden kan blive tilfreds. 'Her

rundt omkring paa Gulvet, men hun satte sig paa den, og da maatte den ligge stille.

»Det er nok nogle raske Dreng, Hun har!« sagde Prindsen.

»Ja saamænd,« svarede hun, »og ave dem kan jeg! der har vi den Fjerde!«

Det var Østenvinden, han var klædt som en Chineser.

»Naa, kommer Du fra den Kant!« sagde Moderen, »jeg troede, Du havde været i Paradisets Have.«

»Der flyver jeg først hen imorgen!« sagde Østenvinden, »imorgen er det hundrede Aar siden jeg var der! jeg kommer nu fra China, hvor jeg har dandset om Porcellaintaarnet, saa alle Klokkerne klingede. Nede paa Gaden fik Embedsmændene Prygl; Bambusrør blev slidt paa deres Skuldre, og det var Folk fra den første til den niende Grad; de skrege: »mange Tak, min faderlige Velgjører!« men de meente ikke Noget med det, og jeg ringede med Klokkerne og sang tsing, tsang, tsu!«

»Du er kaad paa det!« sagde den Gamle, »det er godt Du imorgen kommer til Paradisets Have, det hjælper altid paa din Dannelsel! drik saa dygtig

af Viisdommens Kilde og tag en lille Flaske fuld hjem med til mig!«

»Det skal jeg!« sagde Østenvinden. »Men hvorfor har Du nu puttet min Broder fra Sønden ned i Posen, frem med ham! han skal fortælle mig om Fugl Phønix; den Fugl vil Prindsessen i Paradisets Have altid høre om, naar jeg hvert hundrede Aar gjør Visit. Luk Posen op! saa er Du min sødeste Moder, og

H. C. Andersen: 'Paradisets Have'. 1944.

har kunden altid ret', nok det mest idiotiske slogan, der findes. Kunden ved som regel ikke, hvad han vil. I hele den omtalte verden har derimod den sidst ankomne retten, så længe den varer. Bogen er her kommet i en frygtelig klemme, da den fremfor alt skal være så billig som muligt. Her må intet ske. Den skal stadig efter 30 års forløb se ud, som den er lavet af små bly jomfruer og helst med sarte flueben. Det er den højeste form for 'bogæstetik' og kultur.

Man besværer sig over, at kunstnerne er vanskelige at arbejde sammen med. Det tror da pokker – skriften er det primære ved bogens form, og illustrationen må ikke gå foran skriften. Er bogstaverne svækkede, kan der ikke arbejdes. Nu er der forskel på liv og 'æstetik'. Arkitektens syn på bogen er, at den er en merkantil foreteelse og må betragtes som brugskunst. Det er rigtigt, når vi tænker på en masse bogtyper som skole- og lærebøger, billiggøber og doktordisputatser osv. Men kun at ville se det hele fra én side har medført

Og hver /som dør /dør stedt i vaande
 (Om Paris /Helena man hed) /
 Saa ham forgaar helt vejr og aande:
 Paa hjertet sprøjter galde ned /
 Saa sveder han /Gud ved hvad sved.
 Og ingen lindrer ham hans kvide:
 Han ej af børn og søskend ved /
 Som vil for ham den strid udstride.

Svimmel gør døden ham og gul /
 Vil næsen stramme /pulsens snære /
 Hans hals bli'r svullen /løst hans sul /
 Udspilt hver sene som en blære.
 O kvindelegeme /du skære /
 Saa lifligt og saa dyrebart /
 Skal denne kval din skæbne være?
 Ja /eller lynsnar himmelfart ...

Francois Villon: 'Ballader og andre Vers'. 1964.

den lange stagnation og påfølgende sløvhed. Grænserne for bogfremstilling er blevet så snævre, at det hele er uudholdeligt. Man vil kun se streger og intet vide om, hvad der er mellem ordene. Er horisonten på havet kun en streg? Måske når det er 'æstetisk', men ikke et øjeblik, når det er liv. Bogtrykkerens vedtagne ideer hviler på regler, som er vedtaget gennem lange tiders dvaletilstand. Betydningfuldt, at der midt i en udpræget visuel tid vises en sådan ringeagt for øjets oplevelser. Man har i stedet en tyrkertro på noget, som hedder 'grafisk forskning', 'moderne formgivning' og 'standardisering'.

Nå - vor bog hviler i den videste betydning sammen med hele vor retserkendelse i humanitær forstand gennem fortid, nutid og forhåbentlig fremtid. Den bildende bogkunstner oplever alt dette inde fra bogens indre væsen og må som følge heraf danne sine billeder ud fra denne realitet. Når bogen mister sit indre billede, bliver den tom og vil vedblive at være det. Ordene har altid været udtryk for menne-

*"I gav mig baade gods og guld
Og løj med prægtig lød.
Men et barn er født i Bethlehem,
Vil fri os fra vor nød."*

*"Det er saa sandt, o Stephen,
Din tale er saa sand,
Som at kapunen gale skal,
Der just blev rettet an."*

*I samme nu, det ord var sagt
I denne hal, da goel
Kapunen: Christus natus est
Midt mod den kongestol.*

*"Stat op nu, mine bødler,
O stander op, hver een!
Før Stephen ud af denne stad
Og stener ham med sten."*

70

'Caroler ved Juletid' ved Kai Friis Møller. 1956.

skets tanker, billeder og drømme. Hvis de ikke var dette, var de ikke ord. Billeder kan være affødt af menneskets handling eller drømmen om disse. De sidste kan være igangsættende for de første. Et lille lands ord når sædvanligvis ikke så langt ud som større landes og kontinenters, men kan, hvad erfaringen viser, gennem sine indre billeder klare en beskeden frisag. Det kan betyde noget for en ydende selvrespekt, som må være naturlig for at yde noget positivt i udland såvel som indland.

Man taler her om underudviklede lande. Er det ikke bedre at feje for den dør, vi sidder bagved? Her er det menneskelige ansvar reduceret til pynt og fornøjelse. Det er en gammel historie, at det koster kræfter at elske. En selverkendelse kan blive til en renselsesproces. Hvor findes denne trang?

Gennem 30 års arbejde inden for de grafiske fag ser man som anført uvirkeligheden brede sig gennem videnskabelig overtro og den

deraf følgende selvreducering. Den finske arkitekt Aalto udtaler, at der påhviler den moderne arkitekt et stort ansvar over for fremtidens byplanlægning. Vil man ikke forstå de små størrelsers betydning som skabende menneskelige faktorer, vil al byplanlægning være omsonst og blot blive en tom blære. Det er arkitekternes mening at skabe en virkelighed for deres medmennesker og ikke for medrobotter. Nu er planlægning blevet en modesag, som forleder svagt funderede personer til storhedsvanvid på steder, hvor de intet har at gøre, forledt af 'teknikken'. Teknik må være noget sekundært over for værktøjserkendelsen som det egentlige fundament. Uden håndværk ingen teknik. Man må kende de forskellige forekomster af det maskinelle og ydermere have en vis foragt for at kunne yde noget menneskeligt.

Mennesker under et åndeligt lavmål betragter den menneskelige erkendelse som industri (måske er det indflydelsen fra reklamen, som jo er noget andet). Mange af dem sidder i ledende stillinger. Når teknikdeliriummen tager overhånd, bliver vedkommende lig en beruset bilist. Blot med den forskel, at den sidste får hæfte og fradømt kørekortet, den første kan risikere ridderkors osv. for samfundsnyttig gerning. Normalt nås der hurtigere resultater, når man skynder sig langsomt. Men det er jo ikke arbejde, når der ikke trykkes hurtigere og hurtigere på knapper. Det lader til, at kinoorglet har gjort et kæmpemæssigt indtryk. På arbejdspladserne fremkaldes en døv sløvhed, og måske i gode tilfælde ryger de bedste folk ind på hospitalernes nerveafdelinger, som er overfyldte og derfor ofte har lang ventetid. Nå, det ses der stort på, da alt kan fjernes med den moderne tekniks og tempos pletrensestift.

Det her var noget af et sidespring væk fra bogens egentlige verden.

Det må blot anføres meget kraftigt, at det kun er et yderst beskedent antal bøger, der bør illustreres. Men disse kan, hvis de udføres rigtigt, udfra deres indre konsekvens tilføre et nyt liv i de nuværende typografiske spindelvæv som f.eks. forekommer i vore billigbøger. (Disse må anses for at være fremskridt, ligesom fjernsynet, men hvordan med kvaliteten og kvantiteten på længere sigt?)

ingen; saa lukker han op, og der stod for ham saadan et overordentligt magert Menneske, saa han blev ganske underlig. For Resten var Mennesket særdeles fint klædt paa, det maatte være en fornem Mand. »Hvem har jeg den Ære at tale med?« spurgte den lærde.

»Ja det tænkte jeg nok!« sagde den fine Mand, »at De ikke kendte mig! Jeg er bleven saa meget Legeme, jeg har ordentlig faaet Kød og Klæder. De har nok aldrig tænkt at se mig i saadan en Velmagt. Kender De ikke Deres gamle Skygge? Ja De har vist ikke troet, at jeg mere kom igen. Mig er det gaaet særdeles vel, siden jeg sidst var hos Dem, jeg er i alle Henseender bleven meget formuende! skal jeg købe mig fri fra Tjenesten, saa kan jeg!« og saa raslede han med et helt Bundt kostbare Signeter, som hang ved Uret, og han stak sin Haand i den tykke Guldkæde, han bar om Halsen; nej, hvor alle Fingrene glimrede med Diamantringel og det var alt sammen virkeligt.

»Nej, jeg kan ikke komme til mig selv!« sagde den lærde Mand, »hvad er dog alt det!«

»Ja noget almindeligt er det ikke!« sagde Skyggen, »men De selv hører jo

22

H. C. Andersen: 'Skyggen'. 1957.

Den noget dyrere bog må være en nødvendighed og indgå som et led i bogen, som repræsenterer mere end det blot merkantile. Nu har bildende kunstnere lige fra tidernes morgen, hvor man maalede dyr i huler osv. arbejdet billeddynamisk, nærmere sagt: Mellemrummet er det afgørende ligesom det hvide felt, som en streg indeslutter. Det gælder også for bogstavet såvel som for tegningen. For en hvilken som helst grafisk kunstner er det alfa og omega. Det er her, konflikten opstår mellem designere og de grafiske kunstnere. 'Lay-out' er nødvendigt i reklamens verden, der må altid kunne forevises kunden et forlæg. Dette er umuligt i forbindelse med bogen, da satsbil-

Man seer paa Dalens fede Konges Pande,
 Naar han i Græsset sagtelig slængt ned
 I Skyggen af et Træ, ved Kildens Bred,
 I Dyssen af de musikalske Vande,
 Med vigtig Taushed tygger Drøv,
 Sad paa hans store purpurrøde Næse,
 Hvor man med liden Møie kunde læse:
 Sjæl! Hold dig klogeligen i dit Støv!
 Som Solen, naar den kobberrød fremstikker
 Imellem tykke Skyer i taaget Rusk,
 Saa fremstak af Parykkens Bukkel-Busk
 Hans Ansigt i en Damp af Portorikker.
 I slig Forfatning havde han for Skik,
 At smøge sig i Slummer alle Dage;
 Men hvordan det nu gik og ikke gik,
 Saa vilde Søvnens ei i Dag behage
 Paa Pibens Vink at nærme sig som før;
 Han røg, og røg igjen, og røg sig ør;
 Men intet Blund han fik, end sige Slummer —
 Ak! Ingen Dødelig er fri for Kummer!
 Liig Kong ASVERUS lod han hente da
 Den gamle store Stadens Chronika,
 (En Bog, fem Gange tyve Vintre gammel,
 Der ellers brugtes for hans Søn til Skammel,
 Og for ham selv, at løfte til Motion)
 Hvoraf hans Kone pleied' i slig Knibe

18

Jens Baggesen: 'Kallundborg Krønike'. 1961.

ledet bliver falsk. De typografiske størrelsesforhold er her så fintmærkende, at dette at omgå justeringen i vinkelhagen altid vil forblive en ulykke.

Det er en tragedie i dag, at typografen kun kan arbejde efter en fortegning. Ved levende, ubesværet typografi spiller mellemrummene en afgørende rolle. Det kan ikke nytte at sige, at kunstnerne er besværlige og overfladiske, når man er imponeret over den voldsomme aktivitet, der udfoldes i reklamebranchen, det være med tegninger, farvetryk eller fotografi. Her er der typografisk ingen smalle steder. Her flyves endog kraftigt med kunstens vinger, selv om man nærer den dybeste foragt for den, selv på billigbogens omslag. Der optræder her en gang Mondrian 20 år efter, som slår selve kunstneren helt ned i gulvet. Han er blevet sådan slået i stykker, at det næsten synes umuligt at samle stumperne igen. — *'Her er jo tale*

om de virkelig store kunstneriske linjer i tiden?. Vi, som blot beskæftiger os lidt med kunst, kan slet ikke være med og har intet med det at skaffe.

God kunst har altid bygget på håndværk. At ung kunst ofte forlader sig på det outrerede udtryk er intet nyt. Det har altid været en igangsættende erfaringsdisciplin. Måske kan den i dag synes mere outreret. Mennesket er blevet isoleret i højere grad end tidligere, og forsøg på at vække sig selv og andre op af den dvaletilstand, velfærdsstaten fører os ud i, er en naturlig foreteelse. Man behøver ikke at være modstander af den, fordi der reageres mod dens værste fejl.

Den grafiske kunst er opstået af samme isolationsfænomener, blot arbejder den stærkt indadvendt i modsætning til skulptur og maleri, som ifølge deres natur har mulighed for det modsatte. Et bogbillede har inden for de snævre muligheder, bogtrykkerne har skabt for sig selv, ingen chance. Deres tilbøjelighed til blot at gøre bogen fattig for deres medmennesker er uden tvivl det ynkeligste, der kan tænkes i dag, navnlig på baggrund af alle de reklametryksager, skraldemændene må fjerne dagligt. De egner sig ikke engang til brændsel, da oliefyret er en kendsgerning i mange hjem. Folk bander dem langt væk. Der er jo noget, der hedder privatlivets fred.

Hvis danske grafikere står fint i udlandet i de senere år, da har de selv arbejdet sig frem. De har ikke begået tyveri i den fælleseuropæiske husholdning, men været medydende i modsætning til vore designers. At tage ved lære af udlandet er noget andet. Man må rejse med god bagage hjemmefra for i det hele taget at kunne tage ved lære. De fundamentale funktioner er ens hele verden over.

Skitse af Povl Christensen 1952.